

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Waarachtige volksvrienden. De vroege socialistische beweging in Amsterdam, 1848-1894

Bos, D.

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Bos, D. (2001). *Waarachtige volksvrienden. De vroege socialistische beweging in Amsterdam, 1848-1894* in eigen beheer

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <http://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

DE INTERNATIONALEN: 1868-1878

Het verbond dat als 'Eerste' Internationale bekend zou komen te staan, werd op 28 september 1864 te Londen opgericht. De International Working Men's Association of Association Internationale des Travailleurs verbond de Britse trade-unions met Franse propagandisten van de coöperatie, nationalistische ballingen uit Polen en de door Marx en Engels geleide restanten van Duitse communistische kringen in Londen en Amerika. Vooralsnog bleef Nederland ver buiten het gezichtsveld, zoals omgekeerd in Nederland de oprichting aan ieders aandacht ontsnapte.

Toch zou binnen vijf jaren een vaste verbinding tussen Nederland en de Internationale tot stand komen. De voorbereidingen besloegen ruim een jaar. Van juni 1868 tot augustus 1869 werd gewerkt aan de oprichting van een Amsterdamse afdeling. Met die Amsterdamse sectie van de Internationale deed het socialisme andermaal zijn intrede in de arbeidersbeweging. Het was een nieuwe ontwikkeling, die echter voor een belangrijk deel het werk was van een gezelschap dat al veel eerder van zich had doen horen. Volksvrienden, vrijdenkers, radicale drukkers en vakverenigingsmannen verbonden zich in de nieuwe beweging en vormden, ieder met hun eigen gedachtegoed en aanpak, de kern van de 'internationale' arbeidersbeweging in Amsterdam.

De stad zelf verkeerde rond 1870 in een overgangsfase. Er waren ingrijpende veranderingen op til: grootschalige bouwplannen en een algemeen moderniseringsstreven leken de stad uit een langdurige sluimer te wekken. Terwijl de oude schansen werden geslecht en buiten de Singelgracht nieuwe buurten verrezen, lieten ook in het oude centrum de eerste tekenen van een nieuwe tijd zich gelden. Zo klaagden een aantal bewoners en neringdoenden van de Warmoesstraat in de zomer van 1873 bij het gemeentebestuur over de overlast die zij ondervonden van een tweetal onreine koeienstallen in de Servetsteeg aan de Bierkaai. Sinds eeuwen hadden zuivelhandelaars hun melkvee op binnenplaatsen en in de kelders van de binnenstad gehouden, maar nu werd dat plotseling als een hinderlijk en archaisch verschijnsel ervaren. Dat de klagers werden aangevoerd door de ambitieuze uitbater van het Nieuwe Poolse Koffiehuis in de Warmoesstraat, een zekere Adolf

Wilhelm Krasnapolsky, was een voorteken van de ontwikkelingen die het centrum nog te wachten stond.¹

De werklieden tot wie de Amsterdamse Internationalen zich rond 1870 richtten, koesterden eigen overlevingsstrategieën, strijdtradities en mentaliteiten. Dit complex van repertoires besloeg een breed scala dat zowel onderling hulpbetoon als gewelddadig oproer omvatte, en hecht verankerd was in het buurtleven. Het streven van de Internationalen kreeg het stempel van deze mondeling overgedragen ervaringen opgedrukt, terwijl omgekeerd de Internationalen met hun optreden die traditie vernieuwden en verder vormgaven. Een meerderheid van de Amsterdamse werklieden bleef evenwel afkerig van de Internationalen en zocht een eigen weg naar lotsverbetering. De Internationale kreeg in Amsterdam slechts invloed in een beperkt aantal nauw afgebakende, maar onderling verknoopte netwerken van buurtbewoners, naaste collega's en families. Voor wie in dat netwerk thuis hoorde, was de stap naar de socialistische beweging relatief klein. Voor andere Amsterdammers bleef het eenvoudig zich aan de verlokkingen van het nieuwe ideaal te onttrekken.

AMSTERDAMSCH VOLKSBLAD.

Zaterdag

29 Augustus.

Dit blad verschijnt elke Zaterdag morgen.
De prijs is per 3 maanden f 0,66.
Alzouderlijke nummers 8 Cents.

De Prijs der Advertentie is van 1-3 regels
25 cents. Elke regel meer 5 cents, behalve de
35 cents voor 1 regel. Gemengde Advertentie
25 cents. riven franco.

NEDERLANDSCHE WERKLIEDEN!

De Brusselsche sectie der association internationale des travailleurs heeft bij duizenden de volgende circulaire door verzonden.

Internationale associatie van den werkenden stand.

(ASSOCIATION INTERNATIONALE DES TRAVAILLEURS.)

De internationale associatie van den werkenden stand vestigt een band tusschen de werklieden van eenzelfde bedrijf, in de verscheidene steden van België en in het buitenland gevestigd.

Bij verscheid met de patroons, beslissen de afgevaardigden der werkmans-vereenigingen, den honds-raad vormentde, of er billijken grond is tot eene werkstaking en of die kans heeft met een gunstig gevolg bekroond te worden, terwijl ingeval die plaats heeft ondersteuning worden verleend. Maar behalve deze geheel tijdelijke taak heeft de vereeniging een hooger doel, de organisatie van den arbeid volgens rechtvaardige beginselen; de billijke verdoeling van hare vruchten, en bij gevolg het geluk van allen.

Ten einde zoo spoedig mogelijk tot dat groot-ehe doel te geraken, zoowel als in uw rechtstreeks belang roepen wij de werklieden der geheels wereld toe: **vereenig u!**

WERKLIEDEN VAN ALLE AMBAGTEN!

Een ontzieldelijke **kracht** is voor u in het leren gerode door eenige uwer broeders.

Door hun toedoen kan de werkmans zijne rechten waardeeren zonder onbillijke vooringenomenheid en te handhaven zonder wankelen.

De internationale associatie van den werkenden stand, organiseert zich met iijer in lands werelddeelen. Het hangt van u af om hare macht weltra onoverstaanbaar te maken. Laat allen in de bijzonderheden het doel en de middelen der associatie bestudeeren, laat zij die ze kennen ze dadelijk maken voor de anderen.

Zoodra alle werklieden **vereenigd** zijn zal er voor hen verdediging noch eifende meer bestaan.

Kunt, nederlandsche werklieden, gij wordt door uwe zuidelijke broeders uit den slaap wakker geschud; eene schonne toekomst staat voor u open; er staan geene zwaarigheden in den weg, dan die gij u zelve door onderschilligheid, door wankeurmoedigheid voor den geest spiegelt, en noch het een, noch het ander behoeft bij u te bestaan: geene onverschilligheid want het geluk uwer dierbaarste belangen, geene wankeurmoedigheid, want door eendrachtig werken steunt men zich wederzijds, geene vrees, want het doel van uwe zuidelijke broeders is zoo verheeren, zoo eeroof, dat zij liet

met trotsch nimm durven verkondigen, want aan dit grootsche doel zijn de belangen verbonden van den patroon, zoowel als van den gezet.

Just door in het openbaar te handelen, juist door uw streven rondloosig te verkondigen, zult gij de achting en het vertrouwen uwer patroonen winnen, want ieder gezet patroon zal volgaarne met u willen medewerken tot bereiking van een doel, waar de kern van het volk naar waarde geschat wordt.

Vereende krachten van u zullen wonderen verrichten. Voorwaarts dan op den weg der beschaving, der verdediging, der ontwikkeling van den mensch! en uwe ellende en verdediging zullen haar eindpaal bereikt hebben.

F. W. V.

Aan de Redactie van het amsterdamsch Volksblad.

Mijnheer de Redakteur!

Met verwondering en niet zonder hooge achting heb ik in No. 8 van uw gezet blad het stuk, getekend: „Philipp van Koesgen von Floss“, gelezen.

Het mag toch wel een wonder worden genoemd, dat die schrijver, naar zijnen stand in de maatschappij, zich zoo sterk uitdrukt, en den werkmans zijn oer durft geven die hem toekomt. Hoeveel loch zijn er die den werkmans nog op een lagere trap stellen dan een hond; het is aan het oog des stellers niet ondenkbaar dat, indien iemand een werkmans en een hond bezit, zich niet het minste bekomert over zijn knecht of hij al dan niet behoort geerd wordt, en dat tot ergernis van den arbeider, de hond met den patroon aan tafel dineert.

Steller dezes is niet persoonlijk met bovengenoemden schrijver bekend, maar durft zich toch velen, dat indien het in de macht van den schrijver was, bij den arbeider in eens minder drukende omstandigheid zou doen terugbrengen; de schrijver zegt immers: *egen werkmanen titel loch is mijn oog, dan die een arbeider.*

Wanneer steller dezes nu mag aannemen dat de verhoerante titel de meeste waarde bezit, dan meent hij te mogen rekenen op nog menige voorlichting door dien schrijver in het voor den arbeider nuttige Volksblad.

De ondergetekende wenst te verhooren dat voornoemde schrijver het niet zal bepleien bij een *logie*, maar zal *sollicitie* met de belangen van den werkmans voor te slaan, om zoodoende iets goeds tot stand te brengen.

De arbeider heeft kraachtige hulp noodig, hij is waardig, zoo als die schrijver zegt, met *minachting* behandeld, *ochtersis* gezet en *teruggesloten* en ten gevolge zijne ondergane *verdediging*, in zijn ziel *gekrenkt* en *ontmoedig*, waardoor hij zijn eigen waarde niet heeft.

Steller dezes durft gerust het gevoelen van dien volkman onderteekenen; hij beent volgaarne dat, ofschoon hij niet dan met inspanning moed heeft gehouden, meermales op het punt heeft gestaan dien te verliezen, doph in elk geval begreep hij zijne roeping als mensch, dat hij zich niet behoefde te verdedigen omdat hij niet rijk bedoeld was met aardische goederen, omdat, naar zijne overtuiging, het betaan daarvan den werkmans een toekomst en op die oer stiekt hij waarde.

Miltstelt zegt in zijn schrijvens ydair in verzoeking in den staat; en ik geloof dat de man gelijk heeft. Al zoo ik voor dat geloof geen anderen grond hebben dan alleen de arbeider heeft in het oog der rijken zijn waarde verloren en al *degenen* het geen waarde bezit mocht het bij vroeg of laat, te niet gaan, ten

[6] Bericht van de Internationale: het Amsterdamsch Volksblad van 29 augustus 1868.